

FIND VIDENSKABELIGE ARTIKLER PÅ BIBLIOTEK.DK

Siden slutningen af april har alle landets borgere kunnet søge og bestille i videnskabelige artikler via bibliotek.dk. Projektet er etårigt og betyder slutbrugeradgang til 200 millioner artikler hos Statsbiblioteket. Selvom licensaftaler betyder små bump på vejen er projektet kommet godt undervejs med 3.000 artikelbestillinger i løbet af de første måneder.

AF LILIAN MADSEN, LM@STATSBIBLIOTEKET.DK, SØREN ÆRENDAHL MIKKELSEN, SMI@STATSBIBLIOTEKET.DK, STATSBIBLIOTEKET, KIRSTEN LARSEN, KL@DBC.DK, OG ANDERS-HENRIK PETERSEN, AHP@DBC.DK, DBC

Via www.bibliotek.dk/ videnskabelige artikler har alle danskere siden slutningen af april kunnet fremsøge og bestille videnskabelige artikler.

'Videnskabelige artikler' hedder servicen, der er udviklet i samarbejde mellem Statsbiblioteket og Danmarks Biblioteks Center (DBC) og støttet af DEFF og Kulturstyrelsen (Center for Bibliotek, Medier og Digitalisering).

'Videnskabelige artikler' kører som et pilotprojekt og har til formål at give danske borgere nem adgang til videnskabelige artikler og dermed til viden, som i vid udstrækning ellers er forbeholdt universiteterne.

I pilotprojektet, der er sat til at køre i et år, er der afsat midler til produktion og levering af 20.000 artikelbestillinger, og det forventes, at dette mål opfyldes omkring maj 2013. I forhold til andre og tilsvarende services, der er målrettet alle danskere, er der den forskel, at søgning og bestilling sker på artikelniveau og ikke på tidsskriftstitelniveau. Brugerne bestiller artiklerne som fjernlån fra Statsbiblioteket, hvorefter den enkelte bruger henter det bestilte i printform på det lokale bibliotek.

Formålet med pilotprojektet er for det første at finde en brugbar model for levering af videnskabelige artikler til alle danske borgere. For det andet er det et mål at undersøge efterspørgslen efter en sådan tjeneste, og desuden skal projektet opstille en forretningsmodel for en videreførelse af projektet.

Almindelige borgere formenes adgang

Tidligere kunne enhver borger bestille en tidsskriftartikel på et bibliotek. Typisk foregik det på den måde, at brugeren ville få udleveret

en papirkopi eller et tidsskrift til lån – for eksempel via et fjernlån til det lokale folkebibliotek.

»

Projektet har til formål at give alle borgere adgang til at søge i de licensbelagte tidsskrifter via bibliotek.dk og gøre bestilling mulig ved udbygning af bibliotek.dk's bestilservices og lånertjeks-service.

Den metode kan ikke bruges til videnskabelige artikler i dag. Over de seneste 10 år er indkøb af faglige og videnskabelige tidsskrifter flyttet fra fysiske tidsskrifter til online tidsskrifter med strenge licensbetingelser, der udelukker alle de borgere, der ikke er enten ansat eller studerende ved en højere uddannelsesinstitution – eller ansat på andre institutioner eller steder, hvor der er tegnet licenser.

Det er således primært universiteterne og professionshøjskolerne, der har købt adgang til de store databrønde, og som derfor via et søgefelt kan søge ned i stort set alle verdens faglige og videnskabelige tidsskrifter på artikelniveau.

En konsekvens af den beskrevne udvikling er, at det er blevet nemt og hurtigt at få adgang til relevant forskningsbaseret viden, hvis man vel at mærke er studerende eller ansat ved en videregående uddannelsesinstitution. Men det betyder samtidig, at har man som borger *ikke* tilknytning til steder eller institutioner, der har løst licensbillet til artiklerne, er man afskåret fra at have adgang til store mængder viden, som kan have relevans for den enkelte.

Et eksempel på borgere, som ikke længere har adgang til videnskabelige artikler, men som efterspørger adgang til dem, er tidligere studerende og ansatte ved de videregående uddannelsesinstitutioner.

Bibliotek.dk får af og til henvendelser fra eksempelvis pensionerede professorer og andre, som tidligere har haft adgang til videnskabelige artikler, som beklager, at de nu er afskåret fra at kunne tilgå artiklerne. Med den aktuelle service kan disse borgere nu bruge adgangen via bibliotek.dk til at bestille videnskabelige artikler, hvis de blot er registrerede som låner på et eller andet bibliotek.

Selve begrebet 'videnskabelige artikler' kan måske give nogle brugere en fornemmelse af, at det hele handler om naturvidenskab og teknik, og at al materialet består af udelukkende videnskabelige artikler. Men der er faktisk også meget ikke-videnskabeligt materiale at finde, så servicen er også interessant for borgere, der ikke nødvendigvis har et akademisk sigte med artiklerne, men som blot har interesse for specifikke emner, og som finder, at emnet ikke dækkes tilstrækkeligt af, hvad der findes blandt bibliotek.dk's øvrige poster.

For de fleste vil det virke paradoksalt, at det er nødvendigt, at den enkelte borger bevæger sig ned på det lokale bibliotek for at hente en printet kopi af en artikel, som kommer fra en tjeneste med digitaliserede artikler. Men for den borger der gerne vil have artiklerne, er det jo bedre end ingenting, og som det ser ud nu, er det den bedste løsning, hvis borgere

Vejen til licensbelagte artikler går nu også gennem bibliotek.dk.

uden adgang til videnskabelige artikler, skal kunne tilgå artikler bundet af licensregler.

Licenser betyder begrænsninger for servicen

Den implementerede model, hvor artiklerne bliver printet ud og afhentes på brugerens lokale bibliotek, er således ikke udtryk for den mest brugervenlige model, men den er et udtryk for, hvad der licensmæssigt er muligt. Modellen bygger på bibliotekernes mulighed for at ekspedere fjernlån i form af print. I definitionen af fjernlån ligger, at lånet skal ske mellem to biblioteker.

Overgangen fra fysiske tidsskrifter til online tidsskrifter og de dermed forbundne licensaftaler betyder, at vi skal vænne os til tanken om, at hvad der findes online, må sendes på papir, og hvad der findes på tryk, må sendes elektronisk (via e-kopi servicen). Licensaftalerne indeholder som regel en paragraf vedrørende fjernlån (ILL), hvor ordet 'reasonable' indgår, og der henvises desuden til nationale love vedrørende copyright og påpeges, at fjernlån kun må finde sted inden for landets egne grænser. Servicen i videnskabeligeartikler.dk er dermed en konsekvens af, hvad der kan lade sig gøre i forhold til licensaftalerne – og som man kan se, er en af konsekvenserne, at det skal bliver besværligt for slutbrugerne.

Så dette pilotprojekt går til grænsen med hensyn til, hvad der licensmæssigt er muligt. Det er et vigtigt projekt, som forhåbentlig kan være med til at flytte grænserne, så vi på sigt kan lave endnu bedre løsninger, som målrettes alle danske borgere. Af den grund vil der i løbet af pilotperioden blive taget initiativ til dialoger

Gymnasieelever og andre borgere skal hente artiklerne på det lokale bibliotek.

med licenshaverne med henblik på at indgå aftaler om alternative leveringsformer.

For eksempel ville online levering eller levering til hjemmeadresse mod betaling i form af pay per view være mere hensigtsmæssige måder at levere artiklerne på. Disse to leveringsformer vil uden tvivl i højere grad appellere til de målgrupper, for hvem det er besværligt og u hensigtsmæssigt at skulle vente en hel uge på en levering, som i princippet kunne finde sted langt hurtigere.

Sådan virker det i praksis!

Det første man som bruger skal gøre, er at klikke på linket ”Klik her for at søge videnskabelige artikler” på bibliotek.dk. Herefter åbner et nyt vindue – som imiterer bibliotek.dk’s look, men som reelt er en grænseflade på en server hos Statsbiblioteket.

Servicen er et selvbetjeningssystem, som det man finder hos bibliotek.dk, hvor brugeren kan fremsøge poster og afgive bestillinger. Søgningssystemet bygger på en specialtilpasset udgave af Statsbibliotekets indkøbte artikelbrønd afgrænset til Statsbibliotekets artikelbeholdning. Bestillingen håndteres via fjernlånsbestillingsinfrastrukturen i bibliotek.dk, hvor brugeren i bestillingsprocessen skal vælge afhentningssted og afgive sit lokale bibliotekslogin.

Fra bibliotek.dk sendes information vedrørende bestillingen til brugerens lokale bibliotek samt til et sagsbehandlingssystem på Statsbiblioteket. Ved modtagelse af bestillingen vil sagsbehandlingssystemet automatisk forsøge at downloade artiklen. For ca. en tredjedel af alle artikler er automatisk download ikke muligt, og for disse sager vil en bibliotekar fremsøge artiklen og vedhæfte den i sagsbehandlingssystemet. Efter download sendes artiklen til printning og efterfølgende forsendelse via den nationale kørselsordning. Efter 1-7 dage modtages artiklen på det lokale bibliotek, hvor den håndteres som andre fjernlånsbestillinger. Den enkelte bruger notificeres pr. mail, post eller sms alt efter lokal praksis.

Statsbibliotekets server, som driver ’Videnskabeligeartikler’, kalder bibliotek.dk’s fjernlånsbestillingsinfrastruktur via tre web-services, som DBC har udviklet til projektet:

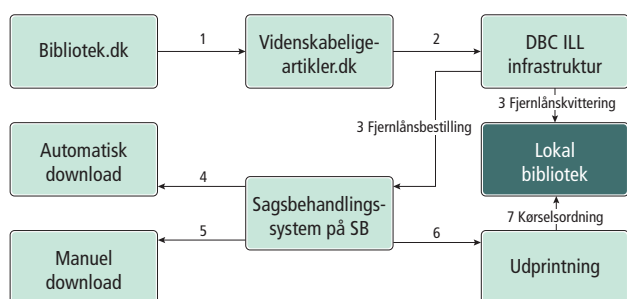
1. Web-servicen ’OpenAgency’, som er en ny og nem adgang til VIP-basens oplysninger om bibliotekernes navne, filialerne samt lånertjekmetode.
2. Web-servicen ’Borchk’, som tjekker lånerens indtastede brugernummer og pinkode og sammenholder det med det lokale biblioteks lånerregister. Servicen genbruger det lånertjek, som

bibliotekerne allerede har oprettet i VIP-basen til brug for bibliotek.dk. Selve kommunikationen mellem Statsbiblioteket og de lokale lånerregistre sker gennem DBC's lånertjek-webservice.

3. Web-servicen 'OpenOrder', som laver en interurbanlåns-bestilling (fra lånerens bibliotek til Statsbiblioteket) – det vil sige, som om bestillingen var lavet i netpunkt.

I og med at bestillingerne håndteres som ILL-bestillinger, sendes som vanligt kvitteringer til brugerens lokale fjernlånsystem med alle oplysninger om det bestilte materiale og låneren. Brugerens bibliotek bliver derfor først involveret, når det bestilte ankommer fra Statsbiblioteket – hvor de så kan se bestillingerne i deres fjernlånsystem.

Brugeren får som vanligt en SMS eller en mail om, at materialet kan afhentes, men det kan efter modtagelsen ikke ses i brugerens 'Lånerstatus'.

Statistik og foreløbig erfaring

Efter cirka to og en halv måneders drift er der modtaget 3.000 artikelbestillinger fordelt på 629 forskellige brugere. Bestillingerne er sendt til 228 filialer fordelt på 125 forskellige biblioteker. Blandt de 59 biblioteker, som har modtaget 10 eller flere bestillinger, er der 13 fag- og forskningsbiblioteker og 46 folkebiblioteker. Det betyder med andre ord, at det er folkebiblioteksbrugerne, som står for den største omsætning.

Der er enkelte brugere, som har bestilt rigtig mange artikler (80, 100 og 200 stk.), hvilket ikke er en hensigtsmæssig adfærd. Det overvejes derfor, om der skal indføres et loft over, hvor mange artikler den enkelte bruger kan bestille om måneden.

De 3.000 artikelbestillinger fordeler sig på ca. 1.900 forskellige tidsskrifter. Det er artikler fra de sundhedsvidenskabelige tidsskrifter, som oftest bestilles. Herefter er bestillingerne ligeligt fordelt mellem naturvidenskab, samfundsvidenskab, pædagogik og litteratur. De ti meningsbærende ord som oftest går igen i de bestilte artikelstitler er 'care', 'health', 'patients', 'therapy', 'social', 'children', 'education', 'sedation', 'management' og 'music'.

Den første måned efter lanceringen af servicen var der mange henvendelser fra biblioteker og brugere, som ikke kunne logge på. Disse fejl er efterhånden udsluset, men da login sker via de lokale biblioteksregistre, vil et succesfuldt login altid afhænge af om de lokale biblioteksregistre fungerer og er korrekt opsatte i forhold til bibliotek.dk.

Fremtidige forbedringer til glæde for brugeren

Flere fag- og forskningsbiblioteker har udtrykt bekymring for, om egne studerende bestilte artikler som de studerende allerede har online adgang til.

Der er selvfølgelig en risiko for, at den situation opstår, og derfor udbygges 'Videnskabeligeartikler' fra efteråret med fulltext-links til de biblioteker, som har den fremsøgte artikel online. Dette håndteres ved at anvende teknologien fra et andet DEFF projekt med titlen "National Aggregeret Linkresolver" (NAL). Kort fortalt kan man med NAL spørge andre biblioteker, om de har online adgang til en bestemt artikel. Alle biblioteker med en link-resolver kan tilknyttes NAL.

Perspektiverne i at inddrage NAL i servicen er store. NAL betyder, at 'Videnskabeligeartikler' vil tilbyde brugeren flere leveringsmuligheder for en fremsøgt artikel. Brugeren bliver i stand til at se de biblioteker, som har artiklen online, og hvis det viser sig, at brugeren for eksempel er studerende på et af bibliotekerne, så kan brugeren ved et enkelt klik tilgå artiklen online.

Alternativt kan brugeren vælge at møde op på det nærmeste bibliotek, som har artiklen online og tilgå artiklen online, da de fleste biblioteker tilbyder online adgang, når en bruger fysisk befinder sig på biblioteket (det der også kaldes 'walk-in-use'). Endelig kan brugeren vælge at bestille artiklen som et fjernlånsprint.

Udover ovenstående er der to andre DEFF-projekter undervejs, som begge vil betyde, at servicen forbedres for brugerne.

Det første DEFF-projekt vil arbejde på at få pay per view-aftaler i stand med licenshaverne. Hvis det lykkes at få sådanne aftaler i stand, vil brugerne som en tredje valgmulighed kunne købe artiklerne og få dem leveret online.

Det andet DEFF-projekt arbejder med at etablere link-resolving mod alle de danske artikler, som er publiceret under en Open Access-aftale. Når dette er på plads vil brugerne få endnu en mulighed for gratis at hente artiklen online. ●